

VIDÁM TERMÉSZETŰ, BESZÉDES EMBER VOLT

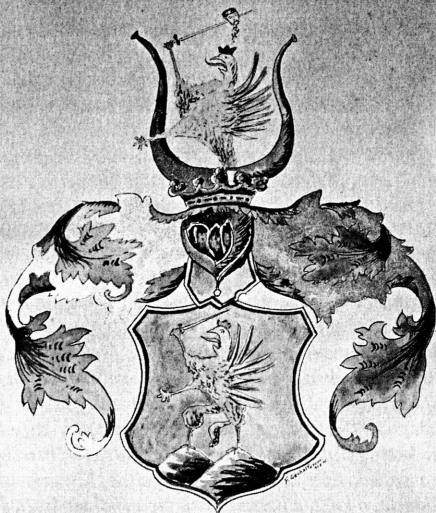
*Özvegy Farkas Lászlóné
Mohácsi Ilona nyilatkozata*

„**N**AGYAPA halálakor kilencéves voltam. Élénken bevésődött az emlékezetembe sok minden, amit akkoriban hallottam, annak ellenére, hogy mint gyereket nem avattak be mindenbe. Gyerekként sokat jártam Debelyacsán, és sok szép élményem maradt a faluról is és a nagytatámról is.

Ő vidám természetű, beszédes ember volt. Mondok erre egy példát. Mint püspöknek szabad jegye volt a vonat első osztályára, de ő mindig harmadosztályon utazott. A kalauzok gyakran megkérdezték tőle, miért nem él e jogával. Azt válaszolta, hogy ő szeret az emberekkel együtt utazni, mert akkor tud velük beszélgetni. A faluban a paplak előtt is mindig beszélgettek. Kitettek az utcára fonott padokat, ő kiült, a hosszú szárú pipájából pipázott, s a járókelőkkel beszélgetett, akik közül sokan megálltak vagy le is ültek melléje vagy a már ott üldögélő más emberek közé. Hogy pipás ember volt, erről fennmaradt egy érdekes történet is. Egy alkalommal ugyanis meghívót kapott Budapestre. Horthy összehívta a főpapokat, köztük őt is. A fogadáson ettek is, és ő utána rá akart pipálni, de valami adjutáns finoman intette, hogy nem illik. Horthy azonban észrevette, behozatott magának is egy kurta pipát, és így már lehetett pipálni bárkinek.

Megmaradt az emlékezetemben egy ünnepségen történt riadalom, amelynek részint én voltam a kiváltója. A német megszállás idején valamilyen műsoros rendezvény volt a szabadban, és én ott magyar népviseletben a Szózatot szavaltam. Eközben valaki hangoosan felkiáltott: Megállj, Gachal János, megkeserülöd még ezt! Engem valaki lekapott a színpadról, és azt hiszem, abba is maradt a műsor.

Eltűnése előtt csakugyan nálunk járt Törökkanizsán. Október harmadikán ment vissza, akkor ment az utolsó vonat. Tudomá-

II. Mátyás király által 1618-ban a
Gachal más néven **Eölyvedy**
családnak adományozott nemesi címer.

A nemesi címer

som szerint tizenhetedikén vitték el⁵², de mi csak egy hónap múlva értesültünk, mégpedig úgy, hogy Mamuka – a második feleségét, a mostoha nagymamámát neveztük így – írt egy levelet, amit gyalogpostán kaptunk meg. A levelet számtalanszor elolvasták, én is sokszor hallottam. Arra emlékszem, hogy Mamuka kért bennünket, menjen valaki hozzá, mert – ahogyan fogalmazott – apátok eltűnt, és ő hiába jár a község házára, nem akarnak vele szóba állni. Így írta, hogy szegényt elvitték, nem tudok róla semmit. Egy kovačicai ember ment érte, fegyverrel. Bement a lakásba érte, de

⁵² Az egyetlen visszaemlékező, aki meghatározott dátumot tudott mondani.

ott az illető nem volt izgága, megvárta, amíg elbúcsúzkodtak. Valamit sejtettek, mert még a gyűrűt is lehúzta az ujjáról, és átadta Mamukának. A levél foszlánnyá lett olvasva. Hosszúköcs, A4-es nagyságú papír volt. Az én apám, amíg be volt zárva, nagyon meg lett verve, még ekkoriban is csak feküdt, ő nem mehetett Debelyacsára. Felöltözött hát anyám férfiruhába, és a szerb borbélyunkkal elindult gyalog. Nem tudom, mennyi ideig tartott az út, de sok szerencsénk volt, mert a borbély tudott oroszul. Azért is ment vele. Arra is emlékszem, hogy akkoriban olyan veszélyes volt még a helyzet, hogy Becskereken Szabó Zoltán esperes nem mert nekik szállást adni, pedig igen jól ismerte anyámat.

Debelyacsán velük sem akartak szóba állni. Németh István, Péter fia, később közölte velem, hogy amikor nagyapát elvitték, ő is a községházán tartózkodott, nyomban elszaladt haza, hogy majd az apja intézkedik, de az nem volt otthon. Én erről a Németh családdal minden tagjával beszéltem, mert jóval később Újvidéken náluk laktam, amikor már Péter özvegye is oda költözött. Őt mi csak Németh néninek szólítottuk. Olyasmiről is beszéltek, hogy nagyapa kiket mentett meg. Emlékszem is egyre, mert az, miután a belgrádi táborból kihozta, Törökbecsén élt. Nemes Kázmérné Polák Rózsika volt a neve, zsidó asszony volt. Emlékszem egy kikindaira is, de annak a neve nem jut eszembe.

Debelyacsán, hogy senki sem akart segíteni, anyám természetesen elment Németh Péterhez. Éjjel kereste fel, az szavát adta, hogy kikutatja, mi lett vele. Nem felejtette el ugyanis, hogy amikor Pétert és családját Csernyéről kiutasították, Debelyacsán a nagyapa vállalt érte kezességet. Ennek ellenére mindenáron le akart beszélni minden hozzátartozót, hogy maga kutasson utána. Anyám mégis minden kósza hírnek utánajárt. Nemcsak Kovačičára ment el, hanem még Pancsovára, Újvidékre, Mitrovicára és Borba is⁵³.

---

⁵³ Mitrovica – a római időkben Sirmium, a valamikori magyar Száva-szentdemeter – a Szerémség egyik nagyobb helysége, hírhedt börtönéről is nevezetes. Bor a réz-, arany- és ezüstásványt tartalmazó bányájáról ismert kelet-szerbiai városka. A háború alatt itt fogva tartott zsidók táborát – köztük volt Radnóti Miklós – kiűritése után a titói rendszer kezdetétől hasonló célokra használták, mint korábban, csak a lakókat verbuválták más kategóriájú emberek közül. Tito eleinte a potenciális ellenfeleit, majd később, a mezőgazdasági termények kényszerbeszolgáltatása idején, szerencsétlen parasztokat tartott itt fogva embertelen körülmények között. Jellemző az említett történet. Azokban

Két helyen is csúnya gúnyt űztek vele. Pancsován adtak neki egy bizonylatot, hogy ott volt náluk, de eltűnt. Ezt a bizonylatot is sokáig őrizgettük. Később holtta akartuk nyilvánítani, s akkor is csak egy ugyanilyen bizonylatot kaptunk Pancsováról. Újvidéken meg a börtönben egyenesen azt közölték vele, hogy igen, ott van, de éppen kivitték dolgozni, jöjjön vissza délben. Szegény mamám szinte önkívületbe esett az örömtől a hír hallatán. Bevásárolt mindent, hogy majd csomagot ad át neki. Délben visszament, és akkor közölték, hogy csak tréfáltak vele, mert megsajnálták, hogy annyira elkeseredett.

A nadrággal és a dohányzacskóval az eset valóban megtörtént, ezt Mamuka mesélte. Még azt is, hogy a nadrág flekkes volt, valószínűleg vértől.

A két Gachal családról én tudom, hogy távoli rokon, egy ősi magyar familia réges-régen szétvált külön ága. Egy nagyon régi, nemesi család sarjai. Nekünk meg is van a nemesi címer másolata, rajta ez olvasható: „II. Mátyás király által 1618-ban Gachal, más néven Eölvédy családnak adományozott címer.”

„Le van rajzolva a családfa is. A püspök Gachal édesapja szintén János, 1855-ben született, felesége Nemes Júlia. Ennek apja szintén János, 1825-ben született, felesége Hajdú Júlia. Ennek apja György, 1794-ben született, felesége Zsoldos Zsuzsanna, így pontos kimutatás van 1720-ig visszamenőleg. De a család eredetét sokkal korábbra teszik. Szerte a világban sok Gacsal és Gachal él, engem sokan fölkerestek közülük.

Azt is tudom, hogyan került Pancsovára. Poroszlón olvasta, hogy itt a Délvidéken lelkészt keresnek egy olyan helyre, ahol szintén azonos nevű lelkész szolgál. Elhatározta, hogy elutazik Torontálvásárhelyre. Ott szolgált egy ideig a rokon esperesnél, mint segédlelkész, majd onnan került Pancsovára lelkésznek.”

---

a hónapokban sok áldozat hozzátartozójával járatta így a bolondját a hatóság, azt a látszatot kelteve és erősítve, hogy az események irányítóinak nincsen tudomásuk a kezük alatt eltüntetett, általuk likvidált személyek sorsáról.